

Uchwała składu siedmiu sędziów z dnia 27 lutego 2003 r., III CZP 80/02

Sędzia SN Jacek Gudowski (przewodniczący)

Sędzia SN Stanisław Dąbrowski

Sędzia SN Józef Frąckowiak

Sędzia SN Jan Górowski

Sędzia SN Irena Gromska-Szuster (sprawozdawca)

Sędzia SN Elżbieta Skowrońska-Bocian

Sędzia SN Mirosława Wysocka

Sąd Najwyższy na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej w dniu 27 lutego 2003 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Iwony Kaszczyszyn, na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego we wniosku z dnia 22 października 2002 r.:

"Czy odstąpienie na podstawie art. 491 § 1 k.c. lub art. 560 § 2 k.c. od umowy sprzedaży rzeczy ruchomej powoduje przejście jej własności z powrotem na zbywcę?"

podjął uchwałę:

Odstąpienie od umowy sprzedaży rzeczy ruchomej na podstawie art. 491 § 1 oraz art. 560 § 2 k.c. powoduje przejście własności tej rzeczy z powrotem na zbywcę.

Uzasadnienie

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, działając na podstawie art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym (jedn. tekst: Dz.U. z 1994 r. Nr 13, poz. 48 ze zm.), którego odpowiednikiem jest art. 60 § 1 obecnie obowiązującej ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U.

Nr 240, poz. 2052), wystąpił z wnioskiem o rozpoznanie przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego zagadnienia prawnego, powołując się na rozbieżności w orzecznictwie. Wskazał, że jednolita regulacja ustawowa dotycząca odstąpienia od umowy sprzedaży nieruchomości i rzeczy ruchomych oraz ugruntowane stanowisko Sądu Najwyższego, zgodnie z którym odstąpienie od umowy sprzedaży nieruchomości nie przenosi jej własności z powrotem na zbywcę, mogłyby uzasadniać przyjęcie takiego samego skutku odstąpienia od umowy sprzedaży rzeczy ruchomych. Występujące różnice w uregulowaniu obrotu nieruchomościami i rzeczami ruchomymi oraz celowość uproszczenia obrotu ruchomościami i ułatwienia realizacji ustawowego prawa odstąpienia od umowy sprzedaży takich rzeczy, może jednak przemawiać za przyjęciem rzeczowego skutku odstąpienia od umowy sprzedaży rzeczy ruchomych, tym bardziej, że – w ocenie Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego – argumenty natury prawnej, stanowiące podstawę przyjęcia obligacyjnego tylko skutku odstąpienia od umowy sprzedaży nieruchomości, nie są dostatecznie przekonujące i nie podważają argumentów przemawiających za rzeczowym skutkiem tej czynności.

Prokurator Prokuratury Krajowej wnosił o udzielenie odpowiedzi, że odstąpienie od umowy sprzedaży rzeczy ruchomej na podstawie art. 491 § 1 lub art. 560 § 2 k.c. nie powoduje przejścia własności tej rzeczy z powrotem na zbywcę, lecz stwarza dla stron obowiązek wzajemnego zwrotu otrzymanych świadczeń (art. 494 k.c.), a dla wywołania skutków rzeczowych odstąpienia od umowy sprzedaży konieczne jest ponowne przeniesienie przez kupującego własności rzeczy na zbywcę.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Istota przedstawionego zagadnienia prawnego sprowadza się do pytania, czy wykonanie ustawowego prawa odstąpienia od umowy sprzedaży rzeczy ruchomej rodzi skutek rozporządzający, powodując przejście własności rzeczy z powrotem na zbywcę, czy jedynie skutek obligacyjny, polegający na przyznaniu sprzedawcy tylko roszczenia o powrotne przeniesienie własności rzeczy.

Regulacja prawna odnosząca się do tego zagadnienia, zawarta bezpośrednio w art. 491 § 1 oraz art. 560 § 2 k.c., odwołujących się do art. 494 k.c., nie rozróżnia skutków odstąpienia od umowy sprzedaży w zależności od tego, czy przedmiotem

umowy były nieruchomości, czy rzeczy ruchome. Podobnie, brak takiego rozróżnienia w art. 535 w związku z art. 155 i 156 k.c., dotyczących zawarcia umowy sprzedaży i jej skutków. Ustawodawca jednolicie uregulował zatem zarówno zawarcie umowy sprzedaży i jej skutki, jak i odstąpienie od umowy sprzedaży i jego skutki, niezależnie od tego, czy przedmiotem tych czynności są nieruchomości, czy rzeczy ruchome.

Za ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego należy uznać stanowisko, zgodnie z którym odstąpienie od umowy sprzedaży nieruchomości, a także inne podobne czynności prawne, takie jak odstąpienie od umowy przeniesienia prawa użytkowania wieczystego oraz rozwiązanie umowy sprzedaży nieruchomości, wywierają jedynie skutek obligacyjny, nie powodując automatycznie przejścia własności nieruchomości z powrotem na zbywcę i wymagają złożenia przez strony stosownego oświadczenia woli o powrotnym przeniesieniu własności. Stanowisko takie zajął Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 17 listopada 1993 r., III CZP 156/93 (OSNC 1994, nr 6, poz. 128), dotyczącej odstąpienia od umowy przeniesienia prawa użytkowania wieczystego gruntu i sprzedaży znajdujących się na nim budynków, w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 30 listopada 1994 r., III CZP 130/94 (OSNC 1995, nr 3, poz. 42) dotyczącej odstąpienia od umowy sprzedaży nieruchomości oraz w uchwale z dnia 27 kwietnia 1994 r., III CZP 60/94 ("Biuletyn SN" 1994, nr 4, s.16), dotyczącej rozwiązania umowy sprzedaży nieruchomości. Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w innych orzeczeniach, odnoszących się do skutków odwołania darowizny nieruchomości (np. uchwała składu siedmiu sędziów z dnia 7 stycznia 1967 r., III CZP 32/66, OSNCP 1968, nr 12, poz. 199 i w uchwała pełnego składu Izby Cywilnej z dnia 28 września 1979 r., III CZP 15/79, OSNCP 1980, nr 4, poz. 63). Regulacja zawarta w art. 898 § 2 k.c. różni się od unormowania dotyczącego odstąpienia od umowy sprzedaży m.in. tym, że odwołuje się do przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu, które nie mają zastosowania do skutków ustawowego odstąpienia od umowy.

Jednolite unormowanie skutków zawarcia oraz odstąpienia od umowy sprzedaży nieruchomości i rzeczy ruchomych, a także ugruntowane stanowisko Sądu Najwyższego o jedynie obligacyjnych skutkach odstąpienia od umowy sprzedaży nieruchomości, nie przesądzają trafności takiego samego stanowiska w

odniesieniu do skutków odstąpienia od umowy sprzedaży rzeczy ruchomych. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 30 listopada 1994 r. wyraźnie zastrzegł, że zajęte w niej stanowisko dotyczy wyłącznie skutków odstąpienia od umowy sprzedaży nieruchomości i nie obejmuje obrotu innymi rzeczami. Podobnie jak w orzeczeniach dotyczących odstąpienia od umowy sprzedaży nieruchomości, skutek obligacyjny tej czynności wywiódł przede wszystkim ze szczególnych ograniczeń odnoszących się tylko do obrotu nieruchomościami oraz wymogu zapewnienia pewności takiego obrotu, a więc ze względów celowościowych, dotyczących nieruchomości, a nie z wykładni gramatycznej i systemowej.

Stanowisko Sądu Najwyższego w przedmiocie oceny skutków skorzystania przez stronę z ustawowego prawa odstąpienia od umowy sprzedaży rzeczy ruchomych nie jest jednolite. Stwierdzić trzeba, że także stanowisko doktryny, zarówno co do oceny skutków odstąpienia od umowy sprzedaży nieruchomości, jak i rzeczy ruchomych, jest rozbieżne i wyraźnie dzieli się na dwa kierunki; przyjmujące obligacyjne albo rzeczowe skutki tej czynności.

W judykaturze Sądu Najwyższego podział ten znalazł odzwierciedlenie w kilku orzeczeniach. W wyroku z dnia 26 listopada 1997 r., II CKN 458/97 (OSNC 1998, nr 5, poz. 84), dotyczącym skutków odstąpienia od umowy sprzedaży rzeczy ruchomej przez kupującego z powodu wady tej rzeczy (art. 560 § 1 k.c.), Sąd Najwyższy stwierdził, że czynność ta powoduje przejście własności rzeczy z powrotem na zbywcę, a więc wywołuje skutek rzeczowy. Takie samo stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 22 stycznia 2002 r., V CKN 660/00 (OSP 2003, nr 1, poz. 2) w odniesieniu do skutków odstąpienia sprzedawcy od umowy sprzedaży rzeczy ruchomej z przyczyn określonych w art. 491 § 1 k.c. W uzasadnieniu tych orzeczeń opowiedział się za taką wykładnią przepisów dotyczących ustawowego odstąpienia od umowy sprzedaży rzeczy ruchomych, która prowadziaby do uproszczenia i ułatwienia stronom możliwości skorzystania z tego prawa. Wskazał, że wykładnia tych przepisów, przy zastosowaniu także w drodze analogii przepisu art. 395 § 2 k.c., dotyczącego skutków umownego prawa odstąpienia od umowy, uzasadnia przyjęcie skutku rzeczowego odstąpienia od umowy sprzedaży, a argumenty, które legły u podstaw ugruntowanego stanowiska Sądu Najwyższego o obligacyjnych skutkach odstąpienia od umowy sprzedaży nieruchomości, nie mają zastosowania do odstąpienia od umowy sprzedaży rzeczy ruchomych.

Powyższe stanowisko pozostaje w nurcie orzecznictwa przyjmującego skutek rzeczowy także innych, podobnych czynności prawnych, w tym rozwiązania umowy dożywocia (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 1973 r., III CRN 118/73, OSNCP 1974, nr 5, poz. 93 oraz uchwała z dnia 4 lipca 1997 r., III CZP 31/97, OSNC 1998, nr 1, poz. 2), rozwiązania umowy przekazania gospodarstwa rolnego (uchwała z dnia 5 maja 1993 r., III CZP 9/93, OSNC 1993, nr 12, poz. 215) oraz odwołania darowizny (uchwała z dnia 17 października 1963 r., III CO 51/63, OSNC 1964, nr 9, poz. 170).

W wyroku z dnia 26 marca 2002 r., II CKN 806/99 ("Monitor Prawniczy" 2003, nr 2, s. 88), dotyczącym odstąpienia od umowy sprzedaży rzeczy ruchomej przez kupującego z powodu wady tej rzeczy, Sąd Najwyższy, powołując się m.in. na uniwersalny charakter regulacji dotyczącej odstąpienia od umowy sprzedaży zawartej w art. 494 k.c. oraz utrwalone orzecznictwo co do obligacyjnego jedynie skutku odstąpienia od umowy sprzedaży nieruchomości, przyjął natomiast także tylko taki skutek odstąpienia od umowy sprzedaży rzeczy ruchomej. Stwierdził, że art. 494 k.c. w sposób wyczerpujący reguluje wszystkie skutki odstąpienia od umowy sprzedaży, co sprawia, że jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 156 k.c., który nie ma zastosowania, podobnie jak nie może mieć zastosowania, nawet w drodze analogii, przepis art. 395 § 2 k.c., odnoszący się tylko do umownego odstąpienia od umowy. Uznał, że treść art. 494 k.c. wskazuje na obligacyjny jedynie skutek odstąpienia od umowy sprzedaży, zobowiązując kupującego do zwrotu świadczenia jakie otrzymał, tj. do zwrotu zarówno posiadania rzeczy, jak i prawa własności do niej. Oznacza to, że po odstąpieniu od umowy sprzedaży własność rzeczy nie powraca automatycznie do sprzedawcy i strony muszą zawrzeć umowę przenoszącą własność z powrotem na zbywcę.

Należy podzielić pogląd, że art. 494 k.c., do którego wprost lub w sposób dorozumiany odsyłają art. 560 § 2 i art. 491 §1 k.c., nie reguluje skutków odstąpienia od umowy sprzedaży w zakresie własności rzeczy, podobnie jak skutków takich nie regulują wskazane przepisy o odstąpieniu od umowy sprzedaży rzeczy z powodu wady oraz z powodu zwłoki jednej ze stron w wykonaniu zobowiązania z umowy wzajemnej. Przepis art. 494 k.c. stanowi jedynie, że strona odstępująca od umowy wzajemnej obowiązana jest zwrócić drugiej stronie wszystko, co otrzymała od niej na mocy umowy; może żądać nie tylko zwrotu tego,

co świadczyła, lecz również naprawienia szkody wynikłej z niewykonania zobowiązania. Treść art. 494 k.c. oraz usytuowanie w księdze trzeciej kodeksu cywilnego dotyczącej zobowiązań, w tytule normującym wykonanie zobowiązań i skutki ich niewykonania, wskazuje, że reguluje on jedynie obowiązki stron odstępujących od umowy wzajemnej, nie przesądzając skutków takiego odstąpienia w sferze własności rzeczy będącej przedmiotem umowy. Skutków tych należy poszukiwać w księdze drugiej kodeksu cywilnego, odnoszącej się do własności, a w szczególności w przepisach art. 155 i 156 k.c., dotyczących przeniesienia własności rzeczy, które mają zastosowanie do uregulowanej w art. 535 k.c. umowy sprzedaży.

Przepis art. 155 § 1 k.c., stanowiąc, że umowa sprzedaży, zamiany, darowizny lub inna umowa zobowiązująca do przeniesienia własności rzeczy oznaczonej co do tożsamości przenosi własność na nabywcę, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej albo że strony inaczej postanowiły, przesądził co do zasady skutek zobowiązująco-rozporządzający umowy przenoszącej własność rzeczy oznaczonej co do tożsamości. W przeciwieństwie do regulacji zawartej w art. 43 dekretu z dnia 11 października 1946 r. – Prawo rzeczowe (Dz.U. Nr 1, poz. 1 ze zm. – dalej: "Pr.rzecz."), która nie była jednoznaczna i mogła dawać podstawy do przyjęcia, że umowa przeniesienia własności miała charakter wyłącznie umowy rzeczowej. Celem jej było wykonanie uprzednio zawartej umowy zobowiązującej do przeniesienia własności rzeczy, a więc, że chodziło o dwie odrębne czynności prawne, unormowane zawarte w art. 155 k.c. świadczy, według przeważających poglądów doktryny, o przyjęciu przez ustawodawcę konstrukcji jednej umowy przenoszącej własność rzeczy, stanowiącej jedną czynność prawną o podwójnym skutku zobowiązująco-rozporządzającym. Nie ulega też wątpliwości, że w świetle art. 156 k.c., przeniesienie własności każdej rzeczy jest czynnością prawną kauzalną, co nie było oczywiste w odniesieniu do przeniesienia własności rzeczy ruchomych pod rządami regulacji zawartej w art. 44 Pr.rzecz.

Powyższe, istotne zmiany ustawodawcze nie mogą pozostać bez wpływu na wykładnię zarówno omawianych przepisów dotyczących skutków umowy przenoszącej własność rzeczy, jak i w konsekwencji skutków odstąpienia od takiej umowy. Skoro bowiem zgodnie z art. 156 k.c. umowa przeniesienia własności ma charakter kauzalny, a zgodnie z art. 155 § 1 k.c. jest umową o skutku zobowiązująco-rozporządzającym, to odstąpienie od umowy sprzedaży, niweczące

przyczynę jej zawarcia, prowadzi do upadku obu skutków umowy przenoszącej własność, zarówno skutku zobowiązującego, jak i rzeczowego. Sąd Najwyższy wskazał już na to w powołanych uchwałach z dnia 27 kwietnia 1994 r., III CZP 60/94 oraz z dnia 30 listopada 1994 r., III CZP 130/94, a także, w odniesieniu do skutków odwołania darowizny, w uchwale z dnia 17 października 1963 r., III CO 51/63. Odstąpienie od umowy sprzedaży rzeczy oznaczonej co do tożsamości powoduje zatem *ex tunc* powrót własności rzeczy do zbywcy. Powrót ten następuje z mocy ustawy (art. 155 § 1 i art. 156 § 2 k.c.), a nie na podstawie jednostronnego oświadczenia woli o odstąpieniu od umowy, które powoduje jedynie upadek przyczyny sprzedaży, co z mocy prawa niweczy jej skutek rozporządzający. Skutek rzeczowy odstąpienia od umowy sprzedaży rzeczy ruchomych wynika zatem z regulacji zawartej w omawianych przepisach, art. 494 k.c. normuje zaś jedynie wzajemne zobowiązania i rozliczenia stron wynikające z odstąpienia od umowy i nie może być uznany za przepis szczególny w stosunku do art. 156 k.c. (...)

Podobne skutki wywołuje wykonanie umownego prawa odstąpienia od umowy uregulowanego w art. 395 § 2 k.c. W przepisie tym ustawodawca wyraźnie stwierdził, że w razie wykonania prawa odstąpienia umowa uważana jest za nie zawartą, a to co strony już świadczyły, ulega zwrotowi w stanie niezmienionym, chyba że zmiana była konieczna w granicach zwykłego zarządu. Powszechnie przyjmuje się w literaturze przedmiotu, że umowne prawo odstąpienia działa *ex tunc* i w wyniku jego wykonania umowę traktuje się jakby nigdy nie była zawarta. Jednostronne oświadczenie woli o odstąpieniu od umowy powoduje więc, że sytuacja prawna wraca do stanu sprzed zawarcia umowy, tak jakby jej w ogóle nie było, co przy odstąpieniu od umowy sprzedaży oznacza automatyczny powrót własności rzeczy do zbywcy. Nie ma racjonalnych powodów, by inne skutki wywoływało skorzystanie przez strony z ustawowego prawa odstąpienia od umowy sprzedaży, tym bardziej, że nie uzasadnia ich także przedstawiona wyżej wykładnia przepisów regulujących ustawowe prawo odstąpienia od umowy wzajemnej, wynikająca z określonego w art. 155 i 156 k.c. charakteru umowy przenoszącej własność.

Nawiązanie do tych przepisów wymaga rozważenia, czy dla skutków odstąpienia od umowy sprzedaży ma znaczenie dokonane w art. 155 k.c. rozróżnienie przejścia własności rzeczy oznaczonych co do tożsamości i co do

gatunku i przyjęcie, że sama umowa zobowiązująca do przeniesienia własności przenosi własność jedynie rzeczy oznaczonych co do tożsamości, natomiast jeśli przedmiotem takiej umowy są rzeczy oznaczone tylko co do gatunku albo rzeczy przyszłe, do przeniesienia własności potrzebne jest przeniesienie posiadania rzeczy. Rozważenia zatem wymaga, czy jeżeli przedmiotem umowy sprzedaży była rzecz oznaczona tylko co do gatunku, to w razie odstąpienia od umowy, dla powrotnego przejścia własności rzeczy na zbywcę konieczne jest także przeniesienie jej posiadania w sposób przewidziany w przepisach art. 348-351 k.c. Wprawdzie jest oczywiste, że z chwilą zawarcia umowy sprzedaży strony dokonały wyboru i indywidualizacji rzeczy oznaczonej tylko co do gatunku, w związku z czym stała się ona rzeczą oznaczoną co do tożsamości, niemniej można twierdzić, iż oznacza to tylko konkretyzację świadczenia, nie zmienia zaś charakteru rzeczy, która z punktu widzenia obiektywnej klasyfikacji ustawowej pozostaje nadal rzeczą oznaczoną tylko co do gatunku i mają do niej zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego dotyczące takich właśnie rzeczy. Wykładnia taka nie jest uzasadniona, nie można bowiem pomijać, że przewidziany w art. 155 § 2 k.c. wymóg przeniesienia posiadania rzeczy oznaczonej co do gatunku dotyczy umownego przeniesienia własności rzeczy i uzasadniony jest koniecznością wyboru oraz indywidualizacji rzeczy będącej przedmiotem umowy spośród wielu innych rzeczy seryjnych, powtarzalnych i zastępowalnych.

Odstąpienie od umowy sprzedaży jest natomiast jednostronną czynnością prawną, niweczącą przyczynę przeniesienia własności i powodującą z mocy ustawy przeniesienie własności określonej rzeczy z powrotem na zbywcę. Dotyczy już zindywidualizowanej, konkretnej rzeczy oznaczonej co do tożsamości, będącej przedmiotem umowy sprzedaży. Własność tej określonej rzeczy powraca do sprzedawcy i ją właśnie, a nie inną wybraną z gatunku, ma obowiązek zwrócić kupujący. Nie ma więc podstaw, by do powrotnego przejścia własności stosować wymóg przeniesienia posiadania rzeczy wprowadzony przez ustawodawcę przy umownym przeniesieniu własności rzeczy oznaczonej co do gatunku dla osiągnięcia celu, jaki przy odstąpieniu od umowy w ogóle nie występuje, rzecz już bowiem uprzednio została zindywidualizowana. W uzasadnieniu wyroku z dnia 12 lutego 1997 r., II CKN 94/96 (OSNC 1997, nr 6-7, poz. 85) Sąd Najwyższy zajął zbliżone stanowisko, uznając za błędny pogląd, że skuteczność odstąpienia od

umowy uwarunkowana jest zwrotem rzeczy, i wskazując, iż zwrot rzeczy jest skutkiem odstąpienia, a nie warunkiem jego bytu.

Przejęcie własności rzeczy ruchomej z powrotem na zbywcę następuje zatem z chwilą dojścia do wiadomości kontrahenta oświadczenia woli o odstąpieniu od umowy sprzedaży, niezależnie od tego, kiedy nastąpiło powrotne przeniesienie posiadania rzeczy.

Dla określenia sposobu i momentu powrotnego przejścia własności rzeczy ruchomej przy odstąpieniu od umowy sprzedaży oraz związanych z tym skutków nie ma też znaczenia unormowanie zawarte w art. 548 k.c. Przepis ten nie reguluje ani sposobu przejścia własności przy umowie sprzedaży, ani skutków przeniesienia własności rzeczy, a jedynie, w swoisty sposób, skutki wydania rzeczy w wykonaniu umowy sprzedaży. Nie ma więc podstaw do przenoszenia tej swoistej regulacji do instytucji odstąpienia od umowy sprzedaży, którego skutki obligacyjne uregulowane zostały w szczególności i odmienny sposób w art. 494 i 496 k.c. Stwierdzić trzeba, że po odstąpieniu od umowy sprzedaży i powrotnym przejściu własności rzeczy na zbywcę, wzajemne rozliczenia stron będą odbywały się według tych przepisów, a w kwestiach w nich nieuregulowanych, według zasad art. 224-230 k.c.

Z chwilą skutecznego odstąpienia od umowy sprzedaży przez którąkolwiek ze stron, sprzedawca staje się z powrotem właścicielem rzeczy, kupujący zaś, korzystający z prawa zatrzymania, jest jej posiadaczem zależnym. Od tej chwili sprzedawcę jako właściciela obciążać będą daniny publiczne związane z własnością rzeczy, a także ciężary i korzyści cywilnoprawne oraz ryzyko przypadkowej utraty rzeczy, które ciąży na właścicielu (*casum senti dominus*). Będzie mu przysługiwało roszczenie o wydanie rzeczy za jednoczesnym zaoferowaniem zwrotu ceny, natomiast kupujący, jeśli posiada rzecz w ramach prawa zatrzymania, nie może z niej korzystać i obowiązany jest do zapłaty sprzedawcy (właścicielowi) wynagrodzenia za używanie rzeczy. Na kupującym spoczywa też odpowiedzialność za zawnioną utratę, uszkodzenie i zużycie rzeczy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lipca 1980 r., II CR 190/80, OSNCP 1981, nr 1, poz. 18 oraz uzasadnienie uchwały pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 30 grudnia 1988 r., III CZP 48/88, OSNCP 1989, nr 3, poz. 36).

Następstwem odstąpienia od umowy na podstawie art. 560 § 2 k.c. w związku z art. 494 k.c. jest rozwiązanie umowy sprzedaży *ex tunc* oraz obowiązek zwrotu

świadczeń w naturze, co oznacza, że kupujący obowiązany jest zwrócić sprzedaną mu rzecz z wadami a sprzedawca cenę. Wzajemny zwrot świadczeń obejmuje rzecz w takim stanie, w jakim znajdowała się ona w chwili złożenia oświadczenia woli o odstąpieniu od umowy, przy założeniu normalnej eksploatacji. Kupujący, zwracając rzecz, nie jest zobowiązany do wynagrodzenia sprzedawcy za normalne jej zużycie, które nastąpiło przy prawidłowym używaniu do chwili odstąpienia od umowy. Obowiązek taki natomiast istnieje, gdy zmniejszenie wartości rzeczy było następstwem takich okoliczności, za które kupujący ponosi odpowiedzialność, jak i następstwem korzystania z rzeczy po skutecznym złożeniu oświadczenia woli o odstąpieniu od umowy.

Trzeba stwierdzić, że choć przedstawione stanowisko może wskazywać na skutek rzeczowy odstąpienia od umowy, to jednak także w razie przyjęcia skutku jedynie obligacyjnego należałoby uznać, iż kupujący, choć po odstąpieniu od umowy pozostaje właścicielem rzeczy, nie może jej używać, jeśli korzysta z prawa zatrzymania, korzystającemu z prawa zatrzymania nie służy bowiem prawo używania rzeczy. W tym zakresie zatem sytuacja prawna odstępującego od umowy nabywcy jest podobna, niezależnie od tego, czy przyjmuje się skutek rzeczowy, czy obligacyjny odstąpienia, tym bardziej, że także przy przyjęciu skutku jedynie obligacyjnego, na odstępującym od umowy nabywcy ciąży obowiązek zwrotu sprzedawcy rzeczy w stanie nie zmienionym od czasu odstąpienia od umowy i obowiązek zapłaty odszkodowania, jeśli stan rzeczy uległ pogorszeniu z jego winy po odstąpieniu od umowy. Przyjęcie skutku jedynie obligacyjnego pogarszałoby sytuację prawną odstępującego od umowy nabywcy w tym, że na nim jako na właścicielu rzeczy spoczywałby aż do chwili przeniesienia własności rzeczy na sprzedawcę, co może być odległe w czasie, zarówno ciężar przypadkowej utraty, uszkodzenia i zużycia rzeczy, jak i obowiązek ponoszenia ciężarów publicznych i cywilnoprawnych związanych z własnością rzeczy. Nie równoważyłaby tego możliwość czerpania korzyści z własności rzeczy, jeśli zważyć, że, jak wskazano, z reguły byłaby ona jedynie hipotetyczna.

Podkreślić też należy, co stwierdził Sąd Najwyższy w uzasadnieniach wyroków z dnia 26 listopada 1997 r. i z dnia 22 stycznia 2002 r., że przyjęcie jedynie obligacyjnego skutku odstąpienia od umowy sprzedaży rzeczy ruchomych prowadziło do utrudnienia w istotny sposób wykonanie tego prawa stronie

odstępującej od umowy. Powodowałyby bowiem w konsekwencji konieczność zawarcia umowy przenoszącej z powrotem własność rzeczy na zbywcę po odstąpieniu od umowy, a w razie braku zgody drugiej strony, konieczność wytoczenia powództwa o złożenie stosownego oświadczenia woli w trybie art. 64 k.c. Mogłoby to na długi czas odsunąć powrotne przeniesienie własności rzeczy i uwolnienie się odstępującego od niekorzystnej dla niego umowy, co znacznie utrudniałoby wykonanie ustawowego prawa odstąpienia i osiągnięcie jego przewidzianego przez ustawę celu. Nie byłoby to uzasadnione ani w obrocie konsumenckim, ani w obrocie profesjonalnym, zarówno ze względu na masowy charakter sprzedaży rzeczy ruchomych, jak i cel ustawowego odstąpienia od takich umów. Te okoliczności wymagają przyjęcia rozwiązań względnie prostych i dostępnych dla przeciętnych uczestników tego obrotu, ułatwiających odstępującemu od umowy szybkie uwolnienie się od jej skutków, tym bardziej, że podstawą skutecznego odstąpienia od umowy są okoliczności świadczące o niesolidności kontrahenta.

Należy podkreślić, że przepisy ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. Nr 141, poz. 1176) nie zawierają uregulowań, które mogłyby przemawiać na rzecz jednej z omawianych tu możliwości wykładni przepisów o odstąpieniu od umowy sprzedaży rzeczy ruchomych, jak również nie uzasadniają różnicowania skutków odstąpienia od umowy w zależności od tego, czy chodzi o obrót profesjonalny czy konsumencki. Nie ma więc podstaw do przeprowadzania tego rodzaju rozróżnienia.

Istnieją natomiast podstawy do różnicowania skutków odstąpienia od umowy sprzedaży nieruchomości i rzeczy ruchomych. Obrót rzeczami ruchomymi nie podlega takim ograniczeniom ani szczególnym wymaganiom, jak obrót nieruchomościami, wystarczającą zaś gwarancją jego pewności są m.in. przepisy art. 169 k.c., brak zatem takich okoliczności, które w odniesieniu do nieruchomości uzasadniały przyjęcie jedynie obligacyjnego skutku odstąpienia od umowy sprzedaży. Jednocześnie wskazane wyżej odrębności obrotu nieruchomościami i rzeczami ruchomymi sprawiają, że postulat zachowania jednolitej wykładni przepisów zawierających taką samą regulację prawną musi ustąpić przed koniecznością uwzględnienia powyższych istotnych różnic.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie (art. 1 ust. 1

lit. b w związku z art. 60 § 1 i art. 61 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym, Dz.U. Nr 240, poz. 2052).